

Nataša Paradžik

Split

DOKTORSKA DISERTACIJA HUBRECHTA PETERA
HOUTZAGERSA O ČAKAVSKOM GOVORU SELA ORLECA
NA OTOKU CRESU

U okviru Projekta istraživanja slavenske akcentuacije, čiji je rad kasnih šezdesetih godina potaknuo prof. dr. Carl Ebeling na Odsjeku za slavističke studije Sveučilišta u Amsterdamu, nastalo je nekoliko značajnijih slavističkih studija o čakavštini:

H. Steinhauer: *Čakavian studies*, Haag/Pariz, 1973.

W. R. Vermeer: *Die Konjugation in der nordwestčakavischen Mundart Omišaljs*, *Studies in slavic and general linguistics* 1, 439-472, 1980.

W. R. Vermeer: *On the principal sources for the study of čakavian dialects with neocircumflex in adjectives and E-presents*, *SSGL* 2, 279-341, 1982.

W. R. Vermeer: *Opozicija tipa živo/neživo u množini u jednom čakavskom sistemu (Omišalj)*, *Naučni sastanak slavista u Vukove dane* 13/1, 275-288, 1984.

J. Kalsbeek: *O fonemskom sustavu čakavštine sela Orbanići kod Žminja*, *SSGL* 2, 157-175, 1982.

J. Kalsbeek: *Prilog proučavanju vokalnih sustava sjeverozapadnočakavskih govora u Istri*, *SSGL* 3, 247-254, 1983.

J. Kalsbeek: *The čakavian dialect of Orbanići near Žminj in Istria*, Rodopi, Amsterdam, 1998.

H. P. Houtzagers: *Accentuation in a few dialects of the island of Cres*, *SSGL* 2, 117-129, 1982.

H. P. Houtzagers: *Vowel systems of the ekavian dialects spoken on Cres and Lošinj*, *Zbornik Matice srpske za filozofiju i lingvistiku*, 27/28, 885-893, 1984.-1985.

H. P. Houtzagers: *The čakavian dialect of Orlec on the island of Cres*, Rodopi, Amsterdam, 1985.

H. P. Houtzagers: *On the phonology and morfology of the čakavian dialects spoken on the island of Pag*, *SSGL* 10, 65-90, 1987.

H. P. Houtzagers i E. Budovskaja: *Phonological characteristics of the čakavian dialect of Kali on the island of Ugljan*, *SSGL* 22, 93-109, 1993.

H. P. Houtzagers i E. Budovskaja: *Nominal and verbal inflexion in the čakavian dialect of Kali on the island of Ugljan*, *SSGL* 23, 143-166, 1996.

Nizozemski dijalektolog, profesor slavenskih jezika na Sveučilištu u Groningenu, H. P. Houtzagers (r. 1953.) objedinjuje svoje proučavanje govora sela Orleca na Cresu u dijalektološkoj monografiji. Njegov terenski rad (1980.-1984.) financirala je Nizozemska organizacija za unaprjeđenje čistog istraživanja (ZWO).

U svojoj zahvali autor ističe Janneke Kalsbeek, nizozemsku dijalektologinju, profesoricu s Odsjeka za slavističke studije i opću lingvistiku Sveučilišta u Amsterdamu, i P. Ivića, profesora na Beogradskoj akademiji znanosti koji je dao opći uvod u srpsko-hrvatsku dijalektologiju.

Posebne zahvale autor upućuje žiteljima Orleca (oko 200 stanovnika), osobito svojim informantima: Franici Benvin (r. 1912.), Gašpici Deželić (r. 1911.) i Etti Kučići (r. 1940.).

U uvodu autor objašnjava svoj izbor: žene su bolji informanti od muškaraca jer su opuštenije, komunikativnije i brže prevladavaju osjećaj nižeg socijalnog statusa koji se pripisuje govornicima dijalekta. Nadalje, bolji informanti su ljudi odrasli prije 1945. godine jer im govor nije pod utjecajem standardnoga hrvatskog jezika kao govor mladih. Stariji ljudi žive takoreći u izolaciji - bez televizijskog programa, gotovo nikad ne napuštaju selo. A ipak imaju bogatiji vokabular od mlađih zbog riječi vezanih za tradicionalan način života (obrađa zemlje, stočarstvo, običaji...). NAJBOGATIJI I NAJČISTIJI DIJALEKT ČUJE SE KAD STARIJI GOVORE O SVOM SVAKODNEVNOM ŽIVOTU U PROŠLO VRIJEME, KAD JE POSTOJALA DIJALEKTALNA RIJEČ ZA SVE (PO STARU, NA STARI NAČIN).

Stoga autor bira metodu VOĐENOG RAZGOVORA - postavlja usputna, nenametljiva pitanja o životu, običajima, poslovima, anegdotama, pričama... Tako ostavlja informantu punu slobodu izbora izraza i sadržaja, ne prekida ga i govorom se smješta na istu razinu s njim (autor i sam govori dijalektom). Kao uspješna metoda autoru se pokazao razgovor s jednim informantom prvi dan, a onda razgovor o istoj temi s drugim informantom drugi dan. DVA ČOVJEKA NIKADA NE OBJASNE ISTU STVAR NA ISTI NAČIN, a ovako se izvrsno provjerava rječnik, akcenti, sintaksa... Na taj način autor dobiva 100 sati autentičnog, izvornog snimljenog govora.

U uvodu je još istaknuto da je rad SINKRONIJSKI OPIS DIJALEKTA, a trebao bi poslužiti za dijakronijska istraživanja i za rekonstrukciju PROTOSLAVENSKOGA PROZODIJSKOG SUSTAVA. Zatim su spomenute ZNAČAJNE DIJALEKATSKE RAZLIKE UNUTAR SRPSKO-HRVATSKOG JEZIKA, i to na dubinskoj strukturnoj razini, što u drugim jezicima nije slučaj.

Upravo zbog tih razlika srpsko-hrvatska dijalektologija je najvažnija za slavističku akcentologiju jer je očito kakve su se promjene mogle dogoditi.

Srpsko-hrvatski i slovenski dijalekti jedini su zadržali protoslavenski izum kontrastivne dužine, tona i naglaska. U svim ostalim slavenskim jezicima sustav je pojednostavljen. Ipak, čak i u najkonzervativnijim srpsko-hrvatskim dijalektima dolazi do inovacija. Orlečki dijalekt jedan je od rijetkih koji je zadržao kontrast u kretanju tona i mjestu naglaska. Što se tiče dužine - tu su nastupile inovacije. Orlečki dijalekt pripada skupini sjeverozapadnih čakavskih dijalekata koji prilično dobro čuva tradicionalne značajke (ima najmanje inovacija). Jedan od razloga je konzervativna populacija. Zbog udaljenosti od mora selo je ostalo bez utjecaja turizma, zadržan je tradicionalan način života i lokalni govor. Nakon 2. svjetskog rata populacija u Orlecu naglo opada i stari. Mladi odlaze, stariji se do kasnih godina bave poljodjelstvom.

Postoji potreba za proučavanjem sjeverozapadnih čakavskih dijalekata jer postoji samo jedna dijalektološka gramatika dovoljno pouzdana i detaljna: Aleksandar Belić, *Zamětki po čakavskim govoram* (1909.) gdje je opisan dijalekt u Novom Vinodolskom.

U ovoj jezikoslovnoj monografiji autor najveću pozornost posvećuje FONOLOGIJI, SKLONIDBAMA i RJEČNIKU. Sintaksa i semantika samo su dotaknute, zahtijevaju posebnu obradu.

U poglavlju o fonologiji riječ je o vokalskom i konsonantskom sustavu, akcentuaciji (naglasak, dužina, ton), konsonantskim sekvencama, glasovnim promjenama. Zatim slijede poglavlja o imenicama, zamjenicama, pridjevima, glagolima. Govori se o deklinacijskim i konjugacijskim tipovima, paradigmama i odstupanjima u paradigmama, akcenatskim tipovima, alternativnim nastavcima, morfonemskim varijantama, nepravilnim oblicima, komparativu, superlativu, glagolskim vremenima i glagolskim oblicima. U poglavlju o sintaksi obrađuju se brojevi uz imenice, prijedlozi, padeži, gerund i uporaba bezličnih rečenica.

Slijede TEKSTOVI koji su reproducirani s magnetofonski snimljenog govora. Nisu popravljani prema pisanom jeziku, već su sačuvane značajke spontanog govora (anakoluti, ponavljanja, izostavljanja, upadice, stanke, elipse...). Tekstovi su akcentuirani i interpunkcijski uređeni.

Najimpresivniji je RJEČNIK na 200 stranica. Autor se trudio da što točnije opiše značenje svake riječi u KONTEKSTU, stoga je svjestan moguće ograničenosti i određenosti leksikološke definicije prema aktualnom značenju.